

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-674-4-52>

ON SOME INTERNATIONAL AND NATIONAL LEGAL ASPECTS OF COMBATING CORRUPTION IN THE CUSTOMS SPHERE

ПРО ДЕЯКІ МІЖНАРОДНІ І НАЦІОНАЛЬНІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В МИТНІЙ СФЕРІ

Holubieva V. O.

*PhD (Law), Professor,
Professor of the Department
of International, Civil
and Commercial Law
State University of Trade and Economics
Kyiv, Ukraine*

Голубєва В. О.

*кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права
Державний торговельно-економічний
університет
м. Київ, Україна*

Одним із наочних проявів світових та регіональних інтеграційних процесів сучасності є баланс між «відкритістю» кордонів і регулюванням (у т.ч. контролем) переміщення через митні кордони держав товарів і транспортних засобів, а також їх перетину фізичними особами, які безпосередньо пов'язані з митними процедурами і професійною діяльністю працівників митниці. При цьому не можна не зважити на певні порушення, корупцію (також так звану «адміністративну корупцію», одним із проявів якої є митна) і, відповідно, на протидію їм в усіх сферах суспільного життя, як на міжнародному, так і на національному рівнях. Рівень сприйняття суспільством корупції на митниці залишається стабільно високим порівняно з іншими державними органами [17, с. 99].

Джерельна база протидії корупції в митній сфері є розгалуженою і її можна систематизувати за певними класифікаційними ознаками (наведемо далі деякі з них, зазначивши, що вони можуть застосовуватися одночасно в будь-якому сполученні в якості не лише спільних рис чи особливостей для систематизації, а й характеристики кожного окремого джерела).

Звернемо увагу в першу чергу, що предметно сфера регулювання складається мінімум з двох груп джерел присвячених питанням протидії корупції загалом (наприклад, Конвенція ООН проти корупції 2003 р. [9], Закон України «Про запобігання корупції» 2014 р. [8]), з однієї сторони, і доброчесності суб'єктів у митній сфері, з іншої (а саме переглянута Арушська декларація ВМО про належне управління та доброчесність в митній сфері 2003 р. [7], Типовий кодекс етики та поведінки, розроблений ВМО [6], Кодекс етичної поведінки

посадових осіб Державної митної служби України та Правила етичної поведінки посадових осіб Державної митної служби України [12], Кодекс поведінки Агентства прикордонної служби Канади в ред. 2024 р. [1] та ін.). Крім того, ще можна виокремити третю складову, що поєднує дві вищезазначені групи джерел – це добросесність державних службовців, до яких належать і митники (наприклад, Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб 1996 р. [4], Кодекс етики урядової служби США [5]).

Серед деяких класифікаційних ознак джерел протидії корупції та розвитку добросесності в митній сфері є: – за простором (територією) дії: міжнародні (універсальні (наприклад, конвенції та акти ООН [9; 3; 4] і ВМО [6; 7] та регіональні (наприклад документи Ради Європи, такі як Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 р. [14], Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 р. [15], Резолюція (97)24 1997 р. про Двадцять керівних принципів боротьби з корупцією [2]) і національні [1; 5; 8; 11]; – за видом джерела, в якому містяться / закріплені: міжнародні договори (конвенції) ООН [9], РЄ [14; 15] та ін., рішення / акти міжнародних організацій (наприклад: Декларація ООН проти корупції та хабарництва в міжнародних комерційних операціях 1996 р. [4], Резолюція ГА ООН 51/59 про боротьбу з корупцією 1996 р., що в додатку містить Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб [3]), національні законодавчі [5; 8; 11] і підзаконні акти [12]; – за юридичною силою, в залежності від джерела закріплення: імперативні [9; 8; 5] та диспозитивні, що належать до так званого «м'якого права» [2; 3; 4; 7; 13]. Окремо зазначимо, що за змістом джерела можуть бути повністю або частково (наприклад, Митний кодекс України [11], Кримінальний кодекс України [10]) присвячені питанням добросесності і протидії корупції в митній сфері.

Однією з особливостей системи джерел щодо протидії корупції в митній сфері є необхідність комплексного підходу до її організаційно-правового забезпечення / регулювання і охоплення потенційно всіх питань пов'язаних з розвитком добросесності. Комплексність полягає в тому, що має бути узгодженість, взаємодоповнення, взаємозв'язок і синхронізація в часі, в першу чергу, норм з питань протидії корупції (як загального, складного і різнопланового за суб'єктами, змістом, тощо явища) і конкретизації їх з врахуванням особливостей митної сфери. Крім того, складність полягає в логічному і дієвому поєднанні джерел: – різних видів (міжнародних договорів, рішень міжнародних організацій, національних законодавчих і підзаконних актів); – різної юридичної сили (імперативних і диспозитивних); – різної території дії (всесвітніх, регіональних, внутрішньодержавних) та ін.

«Митні адміністрації за своєю природою є дуже вразливими до корупційних практик, оскільки робоче середовище відкриває широкі можливості для співробітників митниці використовувати свої повноваження для особистої вигоди» [13, с. 9]. Найявність значних нормативних напрацювань, нажаль не свідчить про зменшення випадків корупції. Від вивчення досвіду і створення нормативної бази, вже потрібно перейти до її суворого дотримання, а також використання практики митниці щодо організаційно-правового забезпечення доброчесності в інших сферах публічного управління, адміністрування, взагалі суспільного життя.

Література:

1. Canada Border Services Agency (CBSA). Code of Conduct. URL: <https://www.cbsa-asfc.gc.ca/agency-agence/reports-rapports/acc-resp/code-eng.html> (дата звернення: 26.02.2026).
2. CoE. Resolution (97)24 on the twenty guiding principles for the fight against corruption. Res(97)24. 06.11.1997. Council of Europe. URL: <https://search.coe.int/cm?i=0900001680534ea6> (дата звернення: 26.02.2026).
3. UN. United Nations Action against corruption. Resolution Adopted by the General Assembly. A/RES/51/59. 12.12.1996. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/51/59> (дата звернення: 26.02.2026).
4. UN. United Nations Declaration against Corruption and Bribery in International Commercial Transactions. Resolution Adopted by the General Assembly. A/RES/51/191. 16.12.1996. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/51/191> (дата звернення: 26.02.2026).
5. USA. An Act To provide for the display of the Code of Ethics for Government Service. Public Law 96-303-July 3, 1980. URL: <https://www.congress.gov/96/statute/STATUTE-94/STATUTE-94-Pg855.pdf> (дата звернення: 26.02.2026).
6. WCO. Model Code of Ethics and Conduct. URL: <https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/integrity/instruments-and-tools/model-code-of-ethics-and-conduct.pdf> (дата звернення: 26.02.2026).
7. WCO. The Revised Arusha Declaration Declaration of the Customs Co-Operation Council Concerning Good Governance and Integrity in Customs. Done at Arusha, Tanzania, on the 7th day of July 1993 (81st/82nd Council Sessions) and revised in June 2003. (101st/102nd Council Sessions). URL: https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/about-us/legal-instruments/declarations/revised_arusha_declaration_en.pdf?la=en (дата звернення: 26.02.2026).

8. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Редакція від 07.02.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 26.02.2026).

9. Конвенція ООН проти корупції від 31.10.2003 р. Дата набрання чинності для України 01.01.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 26.02.2026).

10. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Редакція від 17.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 26.02.2026).

11. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. Редакція від 04.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 26.02.2026).

12. Наказ Державної митної служби України «Про затвердження Кодексу етичної поведінки посадових осіб Державної митної служби України та Правила етичної поведінки посадових осіб Державної митної служби України» від 02.09.2021 р. № 668. Редакція від 21.03.2025 р. № 269. URL: <https://customs.gov.ua/web/content/16917?unique=eb4d916a9cfef4368ab8676adbbd1c280ce1834c&download=true> (дата звернення: 26.02.2026).

13. Посібник з розвитку доброчесності. ВМО, 2021. 163 с. URL: https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/ua/integrity/integrity-development-guide_ua.pdf?la=zh-CN (дата звернення: 26.02.2026).

14. РЄ. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27.01.1999 р. Ратифікація від 18.10.2006. Вступ в силу для України 01.03.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text (дата звернення: 26.02.2026).

15. РЄ. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 р. Ратифікація від 16.03.2005. Набуття чинності для України 01.01.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text (дата звернення: 26.02.2026).

16. Тіньовий звіт щодо прогресу України у наближенні до Розділу 29 «Митний Союз». ГО «Інститут аналітики та адвокації» та ГО «Технології прогресу». 2025. 112 с. URL: https://assets.ctfassets.net/ymxt0u8ddakq/50kzJxBixPEW2FYl6dj44n/be0eaed5159274483d0de5e7e1531b57/%C3%90_%C3%91_%C3%90_%C3%91_%C3%90_%C3%90_%C3%90_%C3%90_%C3%8C_%C3%90_%C3%90_%C3%91_%C3%91_%C3%90_%C3%90_%C3%91_%C3%90_%C3%90_%C3%91_%C3%91__2_9_%C3%91_%C3%90_%C3%90_%C3%90_%C3%91_%C3%90_2024_%C3%91_%C3%90%2BA%3%91_.pdf (дата звернення: 26.02.2026).